

Kaip stabdyti klimato kaitą – atsakymo paieškos Glazgo klimato konferencijoje

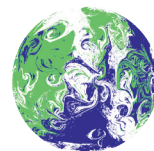
Akad. Arūnas Bukantis

Atsakymo į klausimą, kaip stabdyti vis spartesnę klimato kaitą, ieškojo 25 tūkst. delegatų iš 200 šalių Glazge (Škotija, Jungtinė Karalystė) surengtoje Jungtinių Tautų klimato kaitos konferencijoje. Debatai vyko net dvi savaites (spalio 31 d. – lapkričio 12 d.), konferencijai vadovavo britų politikas Alok'as Sharma. Tik lapkričio 13-ąją, jau pasibaigus oficialiai COP26 dienotvarkei, po įtemptų derybų pavyko pasiekti bendro susitarimo, pavadinto „[Glazgo klimato paktu](#)“ (*Glasgow Climate Pact*). Jam pritarė 197 šalys.

Tai 26-oji Jungtinių Tautų Bendrosios klimato kaitos konvencijos šalių konferencija (dar vadinama COP26) ir trečiasis Paryžiaus susitarimo šalių susitikimas. Kaip nurodyta Paryžiaus susitarime (2015 m.), šalys privalo kas penkerius metus atlikti procedūrą, vadinamą „nacionalinių įsipareigojimų atnaujinimu“. COP26 turėjo įvykti pernai, bet dėl COVID-19 pandemijos ji buvo atidėta metams.

Kodėl reikėjo atnaujinti ir „sustiprinti“ Paryžiaus klimato susitarime priimtus šalių įsipareigojimus? Pastarieji šešeri metai parodė, kad daugelis šalių vangiai vykdo arba net išvis ignoruoja priimtus įsipareigojimus mažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) emisijas. Šių dujų koncentracija atmosferoje toliau nepaliaujamai didėja ir vis tolstama nuo Paryžiaus klimato susitarime įtvirtinto tikslo – pasiekti, kad globali oro temperatūra iki šio amžiaus pabaigos pakiltų ne daugiau kaip 1,5 °C, palyginti su ikipramoniniu laikotarpiu (t. y. XVIII a. viduriu). Čia reikia prisiminti, kad iki 2021 m. oro temperatūra jau pakilo 1,1 °C, todėl yra likęs tik 0,4 °C atšilimo „limitas“. Net ir optimistiniais vertinimais, išlikus dabartiniam žmonijos ūkininkavimo modeliui, globalus atšilimas, palyginti su ikipramoniniu laikotarpiu, būtų ne mažesnis kaip 2,4–2,7 °C. Tai išprovokuotų dar gilesnę pasaulinę klimato krizę, pasireiškiančią ne tik stiprėjančiu klimato atšilimu, bet ir spartėjančiu biojvairovės nykimu, dažnesniu ir didesnio masto hidrologinių bei meteorologinių anomalijų pasikartojimu, tokių kaip sausras, potvyniai, miškų gaisrai, karščio bangos, vandenyno lygio kilimas, ledynų tirpimas ir kita. Tokie reiškiniai neabejotinai didintų jau ir dabar patiriamus milžiniškus ekonominius nuostolius dėl klimato kaitos poveikio.

COP26 baigėsi sėkmingomis derybomis dėl Glazgo klimato pakto, kuriuo atnaujinamas svarbus Paryžiaus klimato susitarimas, iškelti nauji, nors ir ne itin ambicingi tikslai. Į Glazgo klimato paktą pirma kartą įtraukta nuostata, raginanti šalis sumažinti savo priklausomybę nuo anglies ir laipsniškai panaikinti iškastinio kuro gavybai bei vartojimo plėtrai teikiamas

KAIP STABDYTI
KLIMATO KAITĄ –
ATSAKymo
PAIEŠKOS
GLAZGO KLIMATO
KONFERENCIJOJE

valstybines subsidijas, kas ir yra pagrindinis žmogaus sukeltos klimato kaitos variklis. Tačiau prieš pat priimant Glazgo klimato paktą, Indija paprašė, kad susitarime šalys būtų raginamos „laipsniškai atsisakyti“, o ne „pašalinti“ anglį iš kuro balanso. Nenuostabu, nes Indija yra viena didžiausių pasaulyje akmens anglies vartotojų elektros energijos gamyboje. Šis poros žodžių pakeitimas sukėlė didelį nerimą plenarinių posėdžių salėje, tačiau delegacijos sutiko su prašymu, kad išsaugotų pakto projektą. Specialiame papildomame susitarime numatyta Pietų Afrikos Respublikai skirti 8,5 mlrd. JAV dolerių, kad būtų nutraukta šios šalies ūkio priklausomybė nuo anglies. Tai būtų bandomasis projektas (sėkmės atveju būtų pritaikytas ir kitose besivystančiose šalyse), palaipsniui ribojant kasyklų darbą, anglies eksportą ir teikiant paramą vietos bendruomenėms pereinant prie ekologiškesnių energijos gamybos būdų. Šiam susitarimui pritarė daug anglies vartojančios šalys, įskaitant Čilę, Lenkiją, Ukrainą, Pietų Korėją, Indoneziją ir Vietnamą, įsipareigodamos 2030–2040 m. laipsniškai atsisakyti anglies, o kai kurios skurdesnės šalys šio uždavinio sieks 2040–2050 m. Deja, šiam susitarimui nepritarė didžiausios anglies vartotojos JAV, Kinija ir Indija.

Glazge pasiekta tam tikra pažanga atsižvelgiant į skurdžių ir pažeidžiamų šalių reikalavimus, kad turtingos šalys, išmetančios daugiausiai ŠESD, labiau finansiškai prisidėtų prie klimato kaitos švelninimo. Pavyzdžiui, klimato pakte raginama išsivysčiusias šalis iki 2025 m. bent padvigubinti, palyginti su 2019 m., kolektyvinį klimato kaitos fondo finansavimą, skirtą remti neturtingas šalis įgyvendinant prisitaikymo prie klimato kaitos priemones ir įvairius klimato kaitos švelninimo projektus. Be to, pirmą kartą paminėtas vadinamasis „nuostolių ir žalos“ klausimas. Nuostoliai ir žala aprėpia išlaidas, kurias neturtingos šalys jau patiria dėl klimato kaitos. Šios šalys jau daug metų siekia, kad išlaidos būtų kompensuojamos iš klimato kaitos fondo. Pagal Glazgo klimato paktą išsivysčiusios šalys iš esmės sutiko tęsti diskusijas šia tema.

Derybininkai taip pat sudarė susitarimą, nustatantį anglies dioksido rinkų taisykles, galinčias atlaisvinti milijonus dolerių miškų apsaugai, atsinaujinančios energijos įrenginių plėtrai ir kitiems projektams, skirtiems kovai su klimato kaita. Glazgo klimato pakte įrašyta nuostata, kad bus įgyvendintos tam tikros priemonės siekiant užtikrinti, jog dvišalė prekyba taršos leidimais tarp šalių nebūtų apmokestinama, jei šiomis lėšomis siekiama finansuoti prisitaikymą prie klimato kaitos.

Glazge vykusiose derybose paskelbta ir kitų reikšmingų tikslų bei deklaracijų. Jungtinės Valstijos ir Europos Sąjunga vadovavo pasaulinei metano mažinimo iniciatyvai, pagal kurią maždaug 100 šalių pasižadėjo iki 2030 m. sumažinti metano emisiją 30 proc., palyginti su 2020 m. Šis žingsnis yra svarbus, nes metanas yra antras pagal svarbą (po anglies dioksido) šiltnamio efektą stiprinantis veiksnys.

Transportui skirtą klimato konferencijos dieną paskelbta deklaracija nurodo, kad po 2040-ųjų būtų parduodami tik visiškai netaršūs nauji automobiliai bei lengvieji krovininiai automobiliai, o didžiausiose rinkose tai būtų padaryta ne vėliau kaip 2035-aisiais. Dokumentą pasirašė ne tik pasaulio vyriausybių atstovai, bet ir automobilių gamintojai, finansinės institucijos, miestų savivaldybės. Greitas pasaulinis perėjimas prie nulinės emisijos transporto priemonių yra gyvybiškai svarbus siekiant Paryžiaus susitarimo tikslų. Kelių transportas išmeta daugiau nei 10 proc. viso pasaulio ŠESD, o bendras išmetamų teršalų kiekis didėja greičiau nei bet kuriame kitame sektoriuje.

Jungtinės Valstijos ir Kinija, dvi daugiausiai pasaulyje anglies dioksido išmetančios šalys, visai besibaigiant COP26 konferencijai, paskelbė bendrą deklaraciją bendradarbiauti klimato kaitos švelninimo priemonių srityje. Dėl jos susitarė specialieji klimato pasiuntiniai

KAIP STABDYTI
KLIMATO KAITĄ –
ATSAKYMO
PAIEŠKOS
GLAZGO KLIMATO
KONFERENCIJOJE

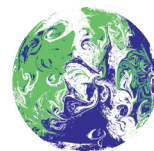
Johnas Kerry ir Xie Zhenhua. Jau artimiausiu laiku JAV ir Kinijos prezidentai planuoja susitikti, kad aptartų šį bendradarbiavimą. Tačiau ši deklaracija stokoja konkretumo ir aiškių įsipareigojimų. Abejones dėl šios deklaracijos įgyvendinimo sustiprina per derybas Glazge JAV, Kinijos ir Indijos delegacijų išreikštas nenoras prisijungti prie susitarimo laipsniškai 2030–2040 m. atsakyti anglies naudojimo gaminant elektros energiją.

Įmonės ir investuotojai taip pat davė daugybę savanoriškų įsipareigojimų, kuriuos įgyvendinus, būtų palaipsniui atsisakyta benzinu arba dyzelinu varomų automobilių, dekarbonizuoti keliones oro transportu, apsaugoti miškus ir užtikrinti tvaresnes investicijas.

Glazge šalių lyderiai paskelbė deklaraciją dėl miškų ir žemės naudojimo, kurios tikslas „iki 2030 m. sustabdyti miškų naikinimą ir žemių degradaciją“. Ją pasirašė daugiau kaip 130 šalių, kuriose auga 90 proc. pasaulio miškų. Analogiškas, bet, deja, neįgyvendintas tikslas buvo suformuluotas ir 2014 m. Niujorke pasirašytoje deklaracijoje – iki 2020 m. pasiekti, kad nebedidėtų miškų naikinimo mastai.

Vienas iš COP26 tikslų buvo paskatinti šalis priimti konkrečius įsipareigojimus pasiekti nulinę anglies dioksido emisiją. Nutarta, kad vyriausybės turi iki 2022 metų pabaigos pateikti savo ilgalaikes strategijas, kaip pasiekti šį tikslą. Labai svarbu šiuos „nulinius“ įsipareigojimus paversti konkrečiais investiciniais planais su aiškiais etapais. Nedaug vyriausybių iki šiol savo įsipareigojimus įtvirtino įstatymais arba juos suformulavo nepakankamai konkrečiai, kad būtų galima imtis veiksmų. Negana to, jų įgyvendinimo pradžia atidėta dešimtmečiui į ateitį. Pavyzdžiui, pagal naujausią Tarptautinės energetikos agentūros analizę, dabartiniai vyriausybių įsipareigojimai iki 2030 m. neįtraukia 70 proc. ŠESD emisijų, todėl nebūtų jokių galimybių pasiekti Paryžiaus klimato susitarime numatyto 1,5 °C tikslo. Panašus vaizdas matomas ir privačiame sektoriuje: daugiau nei dvi įmonės iš trijų tik nuo 2030 m. ketina pradėti mažinti ŠESD išmetimus, taip faktiškai atidėdamos pastangas dešimtmečiui siekti nulinės anglies dioksido emisijos. Lietuva, kaip ir kitos Europos Sąjungos šalys yra įsipareigojusios klimatui neutralią ekonomiką sukurti iki 2050 m., bet yra šalių, atidėjusių šį siekį vėlesnei datai (pvz., Indija – iki 2070 m., Kinija, Saudo Arabija ir Nigerija – iki 2060 m. ir t. t.).

Glazgo klimato konferencija baigėsi atnešdama, kaip dažnai būna derybose dėl klimato kaitos, ir nemažai nusivylimų. Tačiau kelias į priekį šiandien yra šiek tiek aiškesnis nei vakar. Daugelio šalių veiksmai, atmetus beprasmiškus pastarųjų penkerių metų ginčus, siunčia signalą visam pasauliui, kad klimato kaitos švelninimo veiksmai yra įmanomi ir kad pažangos nesustabdys kai kurių didelių šalių neveiklumas bei iškastinio kuro pramonės magnatų lobistinė veikla. Norint išspręsti klimato kaitos problemą reikia vengti „kaltės žaidimo“ siekiant išsiaiškinti, kas labiausiai kaltas dėl klimato kaitos. Visos šalys sėdi vienoje valtyje, kuri skęsta. Todėl reikėtų ir individualiu, ir bendruomenių lygmeniu tiesiog atsikratyti savanaudiško, trumparegiško, inertiško mąstymo bei reikalauti tų pačių veiksmų iš vyriausybės, sprendimus priimančių asmenų, įmonių ir žiniasklaidos.

KAIP STABDYTI
KLIMATO KAITĄ –
ATSAKYMO
PAIEŠKOS
GLAZGO KLIMATO
KONFERENCIJOJE